

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת ב

דף ח'

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

קושיות פשוטות

דף ח.

גמ', והלא מושבע ועומד מחר סיני הוא

קושיא:

קשה, היכן מצינו שנשבעו כלל ישראל אצל הר סיני לקיים את מצוות התורה.

תירוץ:

בספר עינים למשפט (ד"ה וי"ל עוד) תירץ, שכשאמרו כלל ישראל נעשה ונשמע, עצם קבלת התורה נחשבת כמו שבועה, שקיבלו עליהם לקיים את כל דברי התורה. וכן מבואר במהרש"א (שבועות כט: ד"ה והשביע), שעצם קבלת התורה חשיבא כשבועה. [וע"ע ברדב"ז (הל' שבועות פ"ה ה"ז), בפנים יפות עה"ת (שמות ב, ז), ובחזו"א (י"ד סי' ב אות כז), שכתבו עוד מהלכים ליישב הקושיא].

גמ', והלא מושבע ועומד מחר סיני הוא

קושיא:

קשה, למה מקשה הגמ' קושיא זו על דברי ר' גידל אמר רב, הרי לכא' יש להקשות כן על דברי דוד המלך עצמו 'נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך', שלכא' מפורש שנשבע לקיים מצוות.

תירוץ:

הגר"ש קלוגר בספרו נדרי זרוזין (ד"ה אמר ר' גידל) תירץ, שבלא ר' גידל אמר רב היה אפשר לפרש דברי דוד המלך, דנשבע רק לקיים מצוות דרבנן, אבל לא מצוות דאורייתא, ובמצוות דרבנן ליכא שבועה בהר סיני. [וע"ע בתוס' (ד"ה מושבע), ובמהרש"א (ד"ה אמר ר' גידל), שכתבו עוד כמה תירוצים ליישב הקושיא].

גמ', אשכים ואשנה פרק זה אשנה מסכתא זו

קושיא:

קשה, למה הזכיר ר' גידל אמר רב שני ציורים 'פרק זה' וגם 'מסכתא זו'.

תירוץ:

בספר עבודה ברורה תירץ, ש'פרק זה' הכוונה ללימוד מועט, ו'מסכתא זו' הכוונה ללימוד מרובה, ויש בכל ציור חידוש, 'פרק זה' בא לחדש, שגם לימוד מועט נחשב 'נדר גדול', שיש בו חשיבות גדולה, ו'מסכתא זו' בא לחדש, שאע"פ שקשה לקיים הנדר, מ"מ נחשב נדר חשוב, אם הוא בטוח שיכול לחזק עצמו ולקיים נדרו. [וע"ע בספר עינים למשפט (ד"ה והנה), ובספר לשמוע בלימודים (ד"ה ואשנה) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', אשכים ואשנה פרק זה כו', והלא מושבע ועומד מחר סיני הוא

קושיא:

קשה, הא לכא' אינו מושבע ללמוד דוקא פרק זה או מסכתא זו, שהרי יכול לקיים את מצות לימוד התורה ע"י שילמוד פרק אחר או מסכתא אחרת.

תירוץ:

בספר שלמי נדרים תירץ, שאע"פ שיכול לקיים המצוה ע"י לימוד אחר, מ"מ כשבא ללמוד פרק זה, הרי הוא מקיים בזה את מצות לימוד התורה, וגם זה מקרי 'מושבע ועומד מחר סיני', כיון שיש בזה קיום מצוה. [וע"ע בעיון יעקב (על העין יעקב, ד"ה נדר גדול) שתירץ באופן אחר, וע"ע ברש"ש (שם) שהביא מכמה ראשונים שפירשו, שזהו גופא הכוונה בתירוץ הגמ', 'דאי בעי פטור נפשיה בקריאת שמע שחרית וערבית'].]

גמ', נידוהו בחלום צריך י' בני אדם להתיר לו

קושיא:

קשה, מדוע משגיחים בחלום, הלא ידועים דברי הגמ' בסנהדרין (ל) 'דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין'.

תירוץ:

הגר"ח קנייבסקי בספרו דרך אמונה (מעשר שני פ"ו ה"ו) תירץ, שאין לקבל חלומות כפשוטן, אלא שבמקום שאפשר לפתור על דרך משל, יש לפתור כך, ובסוגיין אפשר לפתור החלום על דרך משל, שהוא בא לרמז שמן השמים יש נזיפה עליו, [ולא נידוי ממנו], וצריך לעשות מעשה התרה כדי להציל עצמו מנזיפה. [וע"ע בר"ן על הגמ' בסנהדרין, ובתשב"ץ (ח"ב סי' קכח) שתירצו בדרכים אחרים]. [ועי' בדברינו בעומק הדף].

דף ח:

גמ', רבינא הו"ל נדרא לדביתהו וכו'

קושיא:

קשה, מה היא השייכות בין המעשה עם נדרת אשת רבינא לסוגיין דאיירי לגבי נידוי ושמטא.

תירוץ:

המאירי הביא בשם ר"ת לבאר, שמעשה זו מובא כאן אגב כמה הלכות בדיני נידוי ושמטא דמסיק הגמ' בסוף המעשה, כגון שיש להתיר שמתא באתרא דרביה, ויחיד מומחה שרי שמתא. [וע"ע בתוס' (ד"ה יחיד) שהביא בשם הרשב"ם לתרץ באופן אחר].

גמ', אתא לקמיה דר' אשי

קושיא:

קשה, למה לא היפר רבינא את נדרי אשתו, מדין הפרת נדרים.

תירוץ:

המפרש (ד"ה הו"ל) תירץ, דבמעשה דרבינא כבר עבר 'יום שמעו', ושוב לא א"א לבעל להפר נדרת אשתו, אבל עדיין אפשר להתיר נדרה מדין התרת נדרים. [וע"ע בתוס' (ד"ה רבינא) וברא"ש (ד"ה הוה) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', בעל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו

קושיא:

קשה, למה צריך דין 'שליחות' להתרת נדרים, הא לכאו' מספיק במה שהחכם יודע שהנודר מתחרט על נדרו, וא"צ כאן דין 'שלוחו של אדם כמותו'.

תירוץ:

בח"ר ר' שמואל (אות נז) תירץ, דאין הכי נמי, אין צריך כאן דין שלוחו של אדם כמותו, אלא הנידון הוא, האם האשה עצמה צריכה לבא אל החכם כדי להודיעו שהיא מתחרטת על נדרה, או שיכולה לשלוח גם בעלה במקומה, ובאמת גם נכרי אפשר להיות 'שליח' להתרת נדרים. [אולם עי' במהרי"ץ חיות (ד"ה בעל) דמבואר דנקט דבעינן דין שליחות ממש, וצ"ע].

גמ', ויחיד מומחה שרי שמתא

קושיא:

קשה, דמבואר בר"ן (ד"ה שמתא) דה"ה דיחיד מומחה יכול להתיר נדר, וא"כ קשה, למה לא התיר ר' אשי את נדרת אשת רבינא בעצמו, ולמה הוצרך לעוד ב' דיינים.

תירוץ:

השיטמ"ק הביא בשם הרי"ף לתרץ, דמחמת ענוותנותו של ר' אשי לא רצה להחזיק את עצמו כמו חכם כדי להתיר נדר בעצמו. [וע"ע בתוס' (ד"ה ויחיד מומחה) ובחי' רבינו אברהם מן ההר (ד"ה א"ל) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', אין גיהנם לעולם הבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה צדיקים מתרפאין בה

קושיא:

קשה, איך שייכא רפואה לעתיד לבא, דמאיזו מחלות יצטרכו להתרפאות.

תירוץ:

הרמב"ן (תורת האדם שער הגמול) תירץ, שהכוונה להתרפאות ממומין, שהצדיקים שיזכו לתחיית המתים יעמדו במומן כמו שהיו בחייהם, ולכן יצטרכו להתרפאות. [ועי' בספר עבודה ברורה (עמ' רטו) שביאר שהרמב"ן אזיל בזה לשיטתו, דס"ל שלעתיד לבא אלו שיזכו לתחיית המתים יקומו עם גופם כמו בחייהם].

דף ח

תוכן

- א. מי שנשבע לקיים את המצוה, מהו הזירוז
- ב. היאך שייך 'נדר' בקבלה לעשות מעשה מצוה
- ג. נידוהו בחלום, אם יש לחוש לנידוי ממש
- ד. ביאור בדעת הרמב"ם דשליחות אינה מועילה בחרטה

(א) מי שנשבע לקיים את המצוה, מהו הזירוז

- א. **סוגיית הגמ'**: הגמ' מביאה בשם ר' גידל אמר רב, דנשבעין לקיים את המצוה, ומקשה הגמ', והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא, ואין שבועה חלה על שבועה, ותיירץ הגמ', דחידושא דר' גידל אמר רב הוא, 'דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה'. ונחלקו הראשונים בביאור תירוצי הגמ', כמו שיתבאר.
- ב. **דברי הר"ן**: הר"ן (ד"ה והלא) האריך לבאר שאין כוונת הגמ' לומר דשבועה לקיים את המצוה לא חלה כלל, שבאמת השבועה חלה לגבי איסור בל יחל, ולא נתמעטה אלא מהקרבת קרבן. ועל זה קאמר ר' גידל אמר רב, שמותר לאדם לכתחילה לישבע כדי לזרז עצמו לקיים מצוות, ואם הוא עובר על השבועה ח"ו, הרי הוא עובר על איסור בל יחל.
- ג. **דעת התוס' והרא"ש**: הרא"ש (ד"ה אלא) ותוס' (ד"ה קמ"ל) ביארו חידושו של ר' גידל אמר רב, שמותר לישבע לקיים את המצוה, ושבועה זו לא מקרי מוציא שם שמים לבטלה, כיון דעושה כן כדי לזרז את עצמו. וביארו האחרונים [אפיקי ים (ח"א סי' לו), שיעורי ר' שמואל (אות כא)], דראשונים אלו נקטו דשבועה זו לא חלה כלל, ודלא כדעת הר"ן, ולכן הו"א דמקרי מוציא שם שמים לבטלה, קמ"ל ר' גידל אמר רב דמותר.
- ד. **קושיית האחרונים**: הקשו כמה אחרונים [רש"ש (ד"ה והלא), קצוה"ח (סי' עג ס"ק ה)], בשלמא לדעת הר"ן מובן שפיר מהו הזירוז, שהרי חלה השבועה לגבי איסור בל יחל, אולם לדעת התוס' והרא"ש צ"ב, מהו הזירוז בשבועתו, הרי לא חלה השבועה כלל. [ועיי"ש בקצוה"ח מה שתירץ, ועי' בשיעורי ר' שמואל (שם) שביאר דבריו].
- ה. **קהילות יעקב**: הקהילות יעקב (סי' י) ביאר דעת התוס' והרא"ש, שאע"פ שכפי האמת לא חלה השבועה כלל, מ"מ יש בזה זירוז גדול מצד האדם המשיב, שהרי המשיב חושב ששבועתו חלה, דאל"כ למה השביע כלל, וכיון שלפי דעתו השבועה חלה, ממילא יש כאן זירוז גדול לגביה, ולפיכך לא מקרי מוציא שם שמים לבטלה, ומותר לישבע.

(ב) היאך שייך 'נדר' בקבלה לעשות מעשה מצוה

- א. **סוגיית הגמ'**: הגמ' מביאה בשם ר' גידל אמר רב, 'האומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה מסכתא זו נדר גדול נדר לאלוקי ישראל'. ומשמע בגמ', דזה מקרי נדר, ונכלל בדיני נדרים, ולא מקרי שבועה. והקשו הראשונים ג' קושיות על זה, כמו שיתבאר.
- ב. **ג' קושיות**: הראשונים הקשו ג' קושיות: א. הר"ן (ד"ה והלא) הקשה, הלא נדר הוא איסור על החפצא, והיאך מצינו נדר לעשות מעשה. ב. הרא"ש (ד"ה נדר) הקשה, דנדר שייך דוקא ע"י התפסה, וכאן הרי לא התפס כלום [הרא"ש אזיל בזה לשיטתו, שכתב לעיל (ב). שנדר צריך להיות דוקא ע"י התפסה, אולם עיי"ש בר"ן שנחלק על זה]. ג. הריטב"א (ד"ה אמר) הקשה, אם הוא נדר היאך מקשה הגמ' בסמוך 'אין שבועה חלה על שבועה'.
- ג. **ב' מהלכים**: הראשונים פירשו כוונת הגמ' בב' דרכים: א. הר"ן (שם) פירש, שבאמת כוונת הגמ' היא לשבועה, ולא לנדר, ולשון 'נדר' בגמ' לאו דוקא הוא, דהרבה פעמים קרו חז"ל לשבועה בלשון 'נדר'. ב. התוס' (ד"ה האומר, פירוש ב) והריטב"א (שם) פירשו, דאין הכוונה לנדר איסור, אלא לנדר מצוה, שהוא דין חדש הנלמד מקרא 'בפיך זו צדקה', שיכול אדם לקבל על עצמו לקיים מצוה. [ועיי"ש עוד בתוס', שהביאו עוד דרך בסוגיין].
- ד. **קושיית הנ צ"ב**: הנצי"ב בספרו מרומי שדה (ד"ה האומר) הקשה על הר"ן, למה לא פירש גם הוא כפירוש התוס', הלא מבואר מדברי הר"ן בסמוך (ד"ה עליו) שגם הוא סובר שיש דין חדש של 'נדר מצוה' דמועיל ונלמד מצדקה, וא"כ לא פירש דברי ר' גידל אמר רב שנתכוין לדין זה.
- ה. **דבר יעקב**: בספר דבר יעקב (אות יב) תירץ, דהר"ן סובר דא"א לפרש כן בדברי ר' גידל אמר רב, דא"כ מה היא קושיית הגמ' על זה, 'אין שבועה חלה על שבועה', הלא 'נדר גדול' דר' גידל אמר רב אינו שבועה כלל, אלא נדר מצוה, לכן ס"ל להר"ן דצ"ל דכוונת הגמ' היא לשבועה, ולא לנדר מצוה. [ועי' ברא"ש (שם) שכבר הרגיש בקושיא זו].

ג) נידוהו בחלום, אם יש לחוש לנידוי ממש

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה בשם ר' יוסף, 'נידוהו בחלום צריך י' בני אדם להתיר לו', עיי"ש בסוגיין כל הפרטים. ומבואר מכאן, שאנו חוששים שהוא חלום אמת, ואדם זה קיבל נידוי מן השמים, וצריך להתירו.
- ב. **קושיית הראשונים:** הקשה הר"ן (סנהדרין ל.), שלכאור' יש סתירה בין הגמ' בסוגיין, דמבואר דחוששים לחלומות, לבין הסוגיא בסנהדרין (שם), דמבואר שאין חוששים לחלומות, משום ד'דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין', ולכן מבואר בגמ' שם, שמי שחלם שממונו הוא מעשר שני, א"צ לחוש לזה, ומותר להשתמש בממון. ומצינו בראשונים כמה מהלכים ליישב הקושיא, כמו שיתבאר.
- ג. **תירוץ הר"ן:** הר"ן (שם) תירץ, דהתם הוא נידון של דיני איסור והיתר ממש, ולענין זה אין אנו חוששים לחלומות, משא"כ בסוגיין, שאינו נידון של איסור גמור, חוששים לחלומות. וכמה אחרונים [עבודה ברורה (עמ' קסט), מראה המקום] ביארו דבריו, שאם אמרו לו מן השמים שאיזה דבר הוא אסור, א"צ לחוש לזה, דהא תורה לאו בשמים היא, אבל לגבי נידוי, כיון שגילוי לו שמן השמים קיבל נידוי, צריך התרה כדי להיפטר מן הנידוי.
- ד. **תירוץ התשב"ץ:** בשו"ת תשב"ץ (ח"ב סי' קכח) תירץ באופן נפלא, שבאמת בכל חלום יש להסתפק בו אם הוא אמת או לא, דיש שאין בהם ממש, ואמנם יש שיש בהם ממש, ולכן לגבי נידון של מעשר שני [כסוגיית הגמ' בסנהדרין] שהוא נידון של ממון, א"צ לחוש לחלום, דספק ממון להקל, אבל לגבי נידון של נידוי, [כסוגיית הגמ' אצלנו], שהוא נידון של איסור, צריך לחוש לחלום, דספק איסור לחומרא. ומבואר שהתשב"ץ נקט דאיירי בנידוי ממש.
- ה. **תירוץ הגר"ח קנייבסקי:** בספר דרך אמונה (הל' מע"ש פ"ו ה"ו) תירץ הגר"ח קנייבסקי באופן אחר, שחלומות אמיתיות באין לרמז בדרך משל, ולכן לגבי מע"ש, שא"א לפרשו בדרך משל, א"צ לחוש לו, אבל בסוגיין, הרי אפשר לפרשו בדרך משל, שאין הכוונה לנידוי גמור, אלא שמן השמים יש נזיפה עליו, ולפיכך צריך להתיר הנידוי כדי לפייס שמים. נמצא, שיש כאן ב' מהלכים, אם 'נידוי' בסוגיין הוא נידוי גמור או רק משל לנידוי.

ד) ביאור בדעת הרמב"ם דשליחות אינה מועילה בחרטה

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה מעשה עם אשתו של רבינא, שהיה לה נדר, ורצה רבינא בעלה להתיר נדרה, ובא לפני ר' אשי, ושאל ממנו, האם הוא יכול לעשות שליח לחרטת אשתו, או לא. ומצינו בראשונים ב' מהלכים בביאור הנידון, כמו שיתבאר.
- ב. **ב' מהלכים:** הר"ן (ד"ה בעל) הביא ב' מהלכים בביאור הנידון: א. הרמב"ם (הל' שבועות פ"ו ה"ד) ביאר, שהדבר פשוט שבדרך כלל שליחות אינה מועילה לגבי חרטה, אך הנידון הוא, אולי בעל שאני, דאשתו כגופו. אך שוב השיג הר"ן על הרמב"ם. ב. התוס' ביארו הגמ' באופן אחר, דאדרבה, הדבר פשוט שבדרך כלל שליחות מועילה לחרטה, אך הנידון הוא, אולי בעל שאני, דחיישי' דילמא מוסיף על החרטה מעצמו.
- ג. **דעת הרמב"ם צ"ב:** הקרן אורה (ד"ה רבינא) הקשה על הרמב"ם, למה פשיטא דשליחות אינה מועילה לגבי חרטה, דמאי שנא התרת נדרים מכל התורה כולה, דבכל מקום אמרי' שלוחו של אדם כמותו. ומצינו באחרונים ב' מהלכים ליישב הקושיא.
- ד. **מהלך א', המהרי"ץ חיות:** המהרי"ץ חיות (לר"ן ד"ה בעל) תירץ, דשליחות מועילה רק לגבי 'מעשה', והרי אמירת חרטה לפני החכם אינה 'מעשה', אלא נחשב רק 'מילי' בעלמא, ושליחות לא מועילה לגבי 'מילי'. [אולם טענו האחרונים [מנחת שלמה (עמ' נה), שיעורי ר' שמואל (אות נז)], שלכאור' אין זה שליחות ממש, שעיקר הענין הוא רק להודיע לחכם את החרטה, וא"צ שליחות ממש, ולמה לא יועיל גם לגבי 'מילי'].
- ה. **מהלך ב', ברכת אברהם:** הברכת אברהם (עמ' כו) תירץ באופן אחר, דשליחות אינה מועיל כאן, משום דהתרת נדרים דומה לדין, ולכן צריך הנודר לבא בעצמו לפני הדיין, והוסיף, דמה שמתירין נדרים בלילה, אע"פ שאין דנין בלילה, היינו מפני שאין מקבלים עדים בלילה, וגם ליכא משא ומתן בלילה, אבל עצם גמר הדין יכול להיות בלילה. [ועי' בשיעורי ר' שמואל (שם) שתירץ, שמצד החרטה צריך להיות לפני החכם, עיי"ש].

הלכות הדף

דף ח

בענין נשבעין לקיים את המצוה

הגמ' רב גידל הביא בשם רב שיכול לישבע לקיים את המצוה שנאמר "נשבעתי ואקיימה וגו'" וע"ז הקשה הגמ' שכבר מושבע מהר סיני וע"ז תירץ הגמ' שקמ"ל "דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה." ונעיין בראשונים ואחרונים ופוסקים בדין זה.

בביאור עיקר השו"ט של הגמ' נחלקו הר"ן ותוס' בפירוש "שרי ליה לזרוזי נפשיה" אם הפשט הוא שיש כאן חלות שבועה עכ"פ, או שבאמת אין כאן שבועה כלל, ורק שאין איסור לישבע. הר"ן (ד"ה והלא) ביאר ששבועה זה חלה לגבי לאו דבל יחל אך לא לגבי קרבנות וגם דבר הגון הוא לעשות כן, כמו שעשה דוד המלך. אכן עי' בתוס' (ד"ה אלא) דמשמע שאין כאן חלות שבועה כלל, אפילו לענין בל יחל, וחידוש הגמ' הוא שאינו עובר באיסור הזכרת שם שמים לבטלה אם נשבע בשם ה', ואפילו אם נשבע בלא שם ה' בדרך כלל אסור לישבע כדי שלא ירגיל עצמו אבל כאן מותר כדי לזרוזי נפשיה.

ולכאו' נפק"מ בין טעמים אלו לגבי זמן הזה, שבספר חסידים (סי' תתשי) כתב "כתיב נשבעתי ואקיימה כו', אבל בזמן הזה אין נשבעין על המצוות שמא יעבור, דרך אצל דורות הראשונים דגם אם היו ממיתין אותם לא היו עוברים על השבועה." והקשה עליו בתשובה מאהבה (יו"ד סי' שסז) דמאי שנא דורות הראשונים מדורות האחרונים, הלא ממנ"פ לא חלה השבועה כלל והכל רק לזירוז.

והגרעק"א בגליונותיו על התשובה מאהבה הסביר, ששיטת ספר החסידים היא כשיטת הר"ן, שעדיין יש חלות שבועה, ולכן ס"ל דיש חילוק בין דורות הראשונים לדורות האחרונים. אכן פשטות שיטת התשובה מאהבה היא כדעת התוס' שאין כאן חלות שבועה כלל, ולכן לא שייך לחלק בין דורות הראשונים לדורות האחרונים. ויש מסבירים שיטת ספר החסידים עפ"י דברי המאירי בסוגיין שביאר שכוונת הגמ' היא דאה"נ אינה חלה כלל, ואפילו לגבי בל יחל, אך אם לא קיים נדרו עובר משום שבועת שוא.

ועי' בשו"ע (יו"ד סי' רג סעי' ז) שהביא דין זו שמותר לישבע לקיים המצוה, ולא השיג עליו נושאי כליו, ומשמע שכולם נקטו דלא כדברי ספר החסידים. וז"ל השו"ע שם, "האומר אשנה פרק זה וירא שמא יתרשל בדבר שרי ליה למינדר לזרוזי נפשיה, וכן אם ירא שיתקפו יצרו ויעבור על איזו מצוה ממצות לא תעשה או יתרשל מקיום מצות עשה מצוה לישבע ולידור כדי לזרז עצמו." וזה לכאו' שלא כדברי ספר החסידים. אכן עי' בחכמת אדם (כלל צא דין ו) שכתב וז"ל "מדינא אם קיבל עליו לעשות איזה מצוה וירא לנפשו שיתרשל בהקמתו מותר לקבל עליו בנדר שלא יאכל עד שיקיים נדרו וכיוצא בו כו', מכל מקום בזמן הזה יזהר האדם מאד בזה כי ראיתי שנכשלים בזה וכו'."

ובעיקר דברי השו"ע יש דיון נוסף, דמשמע בשו"ע שאם רק אומר "אשנה פרק זה" בלא כוונת שבועה אין כאן שבועה, ולכן אם רוצה לזרוזי צריך לישבע. אכן בשו"ע לקמן (סי' ריג סעי' ב) פסק, שאפילו בלא כוונת שבועה באופן מצוה חייל מיד, וז"ל "האומר אשנה פרק זה הוי כאילו נדר לתת צדקה, הגהה, או לעשות שאר מצות ונדרו קיים." ונחלקה בזה האחרונים. שיטת הש"ך (סי' רג ס"ק ז) היא שבאמת יש כאן חלות נדר מיד באמירתו לעשות מצוה [וכן באמת פירש הר"ן בסוגיין] ורק שאם מכין לישבע הוי לזרוזי יותר. אכן הבית מאיר (סי' ריג) הסביר שאם רק אומר אשנה בלא כוונת שבועה אין כאן שבועה ונדר ממש וכוונת השו"ע היא רק "כאילו נדר לתת צדקה" ולא נדר ממש.

היוצא מזה, שבין לדעת הש"ך ובין לדעת הבית מאיר בשיטת השו"ע, יש כאן איזו חלות קבלה כשאומר לעשות מצוה. אמנם יש לעורר שבזמן הזה שכולם מוסרים מודעה בערב ראש השנה כל שאומר סתם בלא לשון שבועה או נדר הוי כאילו אמר בלי נדר. וכן פסק הגרשז"א (מנחת שלמה ח"א סי' צא אות ב). ולכן למשל אין צריך להוסיף "בלי נדר" אצל סיום מסכתא בלשון "הדרן עליך."

דף ח

בענין חיוב תלמוד תורה יום ולילה

גמרא:

ואמר רב גידל אמר רב האומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה
מסכתא זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל והלא מושבע ועומד הוא
ואין שבועה חלה על שבועה מאי קמ"ל דאפי' זרוזי בעלמא
היינו דרב גידל קמייטא הא קמ"ל כיון דאי בעי פטר נפשיה
בקריית שמע שחרית וערבית משום הכי חייל שבועה עליה

תמצית הסוגיא:

בגמ' מבואר דהנודר [וי"א דמיירי שנשבע] להשכים לשנות פרק או מסכתא זו הרי זה חל ונדר גדול נדר לאלקי ישראל, והק' הגמ' הא מושבע ועומד מהר סיני הוא, ות' דכיון דאי בעי פטר נפשיה קר"ש שחרית וערבית משו"ה חייל שבועה עליה.

והראשונים הקשו איך יכול לפטור עצמו בקר"ש שחרית וערבית הרי חייב אדם לתלמוד תורה כל היום כדכתיב והגית בו יומם ולילה, והר"ן הוסיף דכתיב ושננתם לבניך ודרשין שיהיו דברי תורה מחודדין בפין שאם ישאלך אדם אל תגמגם, וקר"ש שחרית וערבית לא סגי להכי וא"כ הרי שפיר הוי מושבע ועומד. ונאמר בזה כמה דרכים.

הר"ן ת' דאה"נ בעצם הוא מחוייב לתלמוד יותר מקר"ש, ורק דלא מקרי 'מושבע מהר סיני' אלא על דברים המפורשים בקרא, וזה אינו מפורש בקרא. וברדב"ז מצינו יסוד זה דלא עשו שבועת הר סיני אלא על דברים המפורשים.

אמנם הריטב"א ת' דהא דמצי פטר נפשיה בקר"ש שחרית וערבית היינו בדלא אפשר בענין אחר כגון דטרוד בפרנסתו, דאז נפטר מחיוב ת"ת ושפיר חל שבועה עליה.

עוד ת' הריטב"א ת' פשוטה דהא דאמרינן דאי בעי פטר נפשיה ר"ל שהוא יכול לפטור עצמו בלימוד דבר אחר, דהיינו דאינו מושבע ועומד לתלמוד 'פרק זה' או 'מסכתא זו' ושפיר חייל שבועה עליה לתלמוד פרק או מסכתא זו.

ויל"ע למה הר"ן לא ת' כן, וכן העיר ברש"ש דיש ת' פשוטה דאינו חייב לתלמוד פרק זה במיוחד. בחי' ר' ראובן ת' באופן נחמד, דידוע דיש ב' חיובים במצות תלמוד תורה, א' מצות לימוד התורה כדכתיב והגית בו יומם ולילה, ב' ומצות ידיעת התורה הנלמד מדכתיב ושננתם שיהיו דברי תורה מחודדין בפין [עיין אור ישראל מר' ישראל סלנטר שהאריך בזה, ויובא להלן], ולפי"ז כתב דהר"ן היה ניחא ליה בת' הריטב"א דמצד והגית יכול לתלמוד דבר אחר והשבועה היה חל, אבל מצד ושננתם דהיינו חיוב ידיעת התורה לידע כל התורה הרי הוא מושבע על כל פרק ופרק שבתורה ומקרי מושבע אע"ג דברגע זה אינו חייב בזו במיוחד.

במאירי ועוד ראשונים ת' בפשוטו דהגמ' קאי כר' אמי אליבא דר' יוסי במנחות דף צט: דליכא חיוב ת"ת אלא שחרית וערבית, וכ"כ רש"י כאן. אמנם החפץ חיים כתב דלא פליגי אלא בפרוש הקרא אבל לכו"ע הוא חייב לתלמוד כל היום, וכנראה לכן הר"ן והריטב"א לא

תירצו כן.

תמצית מראי מקומות

מהלך הראשון

א. ר"ן ד"ה הא קמ"ל

פי' כוונת הגמ' דממה שכתוב מפורש בקרא בשכבך ובקומך הוא יכול לפטור עצמו בקר"ש שחרית וערבית, ודין מושבע ועומד תלוי במה שמפורש בקרא, אבל חיוב ת"ת כל היום וכל הלילה אע"ג דהוא חייב בה מה"ת מ"מ שבועה חל עליו.

ב. רדב"ז הל' שבועות פ"ה ה"ז

ופירש הענין דלא היתה שבועת התורה אלא על דברים מפורשים [ובזה פי' כוונת הרמב"ם דשבועה חל על חצי שיעור דאע"ג דאסור מה"ת מ"מ כיון דאינו מפורש בתורה שבועה חל עליו].

מהלך השני

ג. ריטב"א ד"ה ואמרינן

ת"י בתירוצו הראשון דהא דפטר בקר"ש שחרית וערבית היינו בדלא אפשר בענין אחר כגון דטרוד בפרנסתו, דאז נפטר מחיוב ת"ת ושפיר חל שבועה עליה.

מהלך השלישי

ד. ריטב"א שם

כתב בתירוצו השני דכוונת הגמ' דמצי פטר נפשיה מללמוד 'פרק זו' ושפיר חייל שבועה כשאומר 'אשכים ואשנה פרק זה'.

ה. רש"ש ד"ה האומר

הקשה על הגמ' איך מקשין שהוא מושבע ועומד הא אינו מושבע ועומד על פרק זו או מסכתא זו דוקא. וכתב דאחר זו ראיתי דהריטב"א נדחק לפרש כך בת"י הגמ'.

ו. חידושי ר' ראובן סי' י' אות ב'

כתב ליישב דמצד מצות תלמוד תורה שפיר טען הריטב"א [והרש"ש] דאינו מושבע מהר סיני ללמוד פרק או מסכתא זו. אבל מצד מצות ידיעת כל התורה הוא שפיר מצווה על כל דבר מה"ת, ולכן במיוחד הביא הר"ן מצות ושננתם שיהיו דברי תורה מחודדין בפיק. [וע"ש עוד למה הר"ן לא תי' כמהלך הראשון של הריטב"א].

ז. אור ישראל אגרת כ"ז, לר' ישראל סלנטר זצ"ל

מבאר בארוכה דבמצות תלמוד תורה יש בזה שני ענינים, א' לימוד התורה, ב' וידיעות התורה, מצות לימוד התורה

הוא מן הכתוב והגית בו יומם ולילה וכמש"כ הרמב"ם והטור ושו"ע, ומצות ידיעות התורה, והוא מה שאמרו חז"ל בקידושין דף ל. ושננתם שיהו דברי תורה מחודדים בפיו שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם אלא אמור לו מיד, וביאר דתכלית המצוה של ידיעת התורה הוא לידע דיני התורה ומשפטיה על בורין שיהיה לו הלכה ברורה בכ"מ, איך לשמור ולקיים את כל התורה והמצוה וכו' ע"ש בארוכה דברים נחמדים ויסודיים.

ובזה מתבאר היטב דברי ר' ראובן, דהר"ן התחכם להביא ושננתם דאז מסולק טענת הריטב"א והרש"ש דמצד ידיעת התורה הרי מושבע גם על פרק זו ומסכתא זו.

מהלך הרביעי

ח. מאירי ד"ה היתה

מבאר הגמ' עפ"י הגמ' מנחות דף צט: דאפילו לא קרא אלא קר"ש שחרית וערבית קיים לא ימיש.

ט. רש"י ד"ה כיון

משמע דלמד כהמאירי שהביא הסוגיא דשם, ובזה ביאר כוונת הגמ'.

י. גמ' מנחות דף צט:

מובא מחלוקת אם צריך ללמוד כל היום [ורק כשאנו לא יום ולא לילה אפשר ללמוד שאר דברים] או דקיים לא ימיש בקר"ש שחרית וערבית.

יא. זבח תודה ליקוטי הלכות מהחפץ חיים שם

מבאר דלכו"ע חייב אדם ללמוד כל היום ורק נחלקו אי מקיים בו לא ימיש, ולפ"ז א"א ליישב סוגיין כהמאירי דהא ליכא שום מ"ד דפוטרו מת"ת ע"י קר"ש שחרית וערבית ודו"ק.

הפלאה. הלכות שבועות פ"ה

בספ משנה י"ג 25

הרשב"א (מכ"י)

ז שבועה שלא אוכל כל שהוא וכו'. שם (דף כ"ג:) אלא דמנן שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטריפות חייב אמאי מושבע ועומד מהר סיני הוא ומוקי לה ריש לקיש במפרש חזי שיעור ופירש"י* במפרש שלא אוכל חזי שיעור שאינו מושבע עליו מהר סיני הילכך מייחייב משום שבועה. ואם תאמר והא דק"ל כ"ד דלמחר בפרקא בתרא דיומא דחזי שיעור אסור מן המזבח ו"ל שאע"פ שהוא אסור מה"ט חזי מושבע עליו:

ח שבועה שאוכל פחות מכזית נבילה וכו'. נלמד ממה שנבאר בסמך דחזי שיעור אינו מושבע עליו מהר סיני וכיון שכן כשנשבע שילכלו ספיר חילל שבועה עליה: **שבועה** שלא אוכל עפר וכו' אבל פחות מכזית ח"ו ספק וכו'. שם (דף כ"ג:) בעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה כיון דלמחר שלא אוכל דעמיה אכית או דילמא כיון דלאו מידי דאכלי אינשי הוא בכל שהוא חזי:

ט וכן הנשבע לאכול חרצן וכו'. שם (דף כ"ג:) בעי רבא שבועה שלא אוכל חרצן בכמה כיון דמחמיל על ידי מעורבת דעמיה אכית או דילמא כיון דלאו בעיניה אכלי ליה אינשי דעמיה אמשחי חזי: **דחה** הנשבע נזיר וכו'. שם (דף כ"ג:) רב אשי מיר שאמר שלא אוכל חרצן בכמה כיון דמיר איסורא דלחרייהא הוא כי קא משתבע איהמא קא משתבע דעמיה אמשחי או דילמא כיון דלמחר שלא אוכל דעמיה אכית חזי שמע שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטריפות וכו' חייב והיון כה אמאי חייב מושבע ועומד מהר סיני הוא וכו' ואמר ר"ל וכו' במפרש חזי שיעור וכו' והא נבילה דמושבע ועומד מהר סיני הוא ר"ל חרצן לגבי נזיר דמיר וטעמא דפריש הא לא פריש דעמיה אכית שמע שבועה מיפשוט דבעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה חיישט דעד דליכא כות דהא נבלה כעפר דמיר וטעמא דפריש הא לא פריש דעמיה אכית לא עפר לאו בר אכילה הוא כלל נבלה כה אכילה הוא וזמיה הא דרבינו עילוי. והר"ן כחב ו"ל מיר שאמר שלא אוכל חרצן בכמה פירוש אמ"ל דלמחר אינשי בכית למיר מאי ואסיקנא דמיר הרי הוה כשאר אינשי ואמ"ל דלמחר אינשי בכית כיון דאכלי ליה ע"י מעורבת לזיר נמי כות מיהו אכתי מיר כסיפקא כשאר אינשי או הוה חרצן כעפר וזמיה דעמיה אמשחי או דעמיה אכית ובספקיה דעפר וכו' אמרינן בגמרא אלא מיפשוט דבעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה וכו' דה"ל מיפשוט בעיא דחרצן אלא דרישייהו דבעי נקט דאי עפר מפשיט דבעינן כות חרצן נמי מפשיט הילכך בעיא דעפר ודחרצן בין לזיר בין לשאר אינשי לא איפשיטא ונקטין לחומרא ויש לתמוה על הרמב"ם דהוה דחייב דמיר וכו' וראויים אליו י' לומר שטעמו של רבינו דכיון דלמיר פשטין מנבילות וטריפות דהוה מה שאין כן בחרצן דלמחר אינשי נאכל על ידי מעורבת ולגזיר אינו נאכל על ידי מעורבת. ומהר"ק כשרש קס"ה פלפל בלשון רבינו:

שבועה

לחם משנה

לעפר אמרת בכית חרצן דשאר אינשי דהוה בר אכילה טפי מעפר לא כ"ש דהוה בכית וכו' חזי איפשיטא בעיא דמיר מנבילה שאני נבילה דהוה בר אכילה משא"כ בחרצן בנזיר. ובאמת הסוגיא נראה כהר"ן ו"ל ודוקא מדעת רבינו ו"ל. ונראה לי ליישב ולומר דרבינו ו"ל ראה פשיטות בעיא דמיר ונראה לו דוחק נפרש כפירוש הר"ן ו"ל דאני פשיטות בהחלט אלא הפשיטות הוא דאני נניח דבעי דחרצן דשאר אינשי פשוט וזו גם כן פשוטא אבל לפי האמת אין אמת מהם פשוטא דלשון הגמ' נראה דהא דמיר אינשיטא לגמרי לכן פירש הוא ו"ל דיש לז' לומר בנזיר דיהא בכית יומא דשאר אינשי משום מה שכח הטור ו"ל בריש הלכות נדרים שם ר"ג וכתב הר"ש ו"ל בפסקיו בפרקא קמא דנדרים דיהא דלמחר גזיל לעבור על מצות לא תעשה ראוי לו לזר עמלו ולא תחשבוני על כך כדי שיהא זרי ויחיה. ואם כן אפשר דנזיר כיון דאסרתו מורה בכית לזרזי נפשיה כדי שלא יעבור על איסור מורה נשבע על כך כדי שחזיר עמלו מה שאין כן בחרצן לשאר אינשי וכו' בעי גמ' אי אמרינן דנזיר הוה בכית הוה אפילו שחאמר דבחרצן לשאר אינשי לא הוה בכית משום טעמא דכמינא ופשיט ליה הגמ' לזרזי מנבילה וכתב הכי קאמר בגמ' דא"כ איפשיטא לזרזי כולהו בעי בעיא דעפר ובעיא דחרצן לשאר אינשי ומיר הממחר דודאי לא איפשיטא אלא בעיא דמיר למד משום דגבי עפר לאו בר אכילה הוא כלל ודייק במה שאמר כלל כלומר דאני דומה לחרצן שהוא ראוי לאכילה קמא אבל גבי נבילה שהיא ראיה לאכילה וגם איכא טעמא אחרינא לומר דיהא בכית משום דאריה רביע עליה כיון דאית ליה איסור מן המורה הוא נזיר לזר עמלו כיון ולכן חזר עמלו בכית שהוא איסור מורה אם כן הך דאריה רביע עליה הוה טעמא לומר דאית בכית מזה המובן מדברי הר"ן ו"ל ומפשיט השמועה וכיון שכן גבי חרצן בנזיר אימננה להנהו חזי טעמי דנבילה דהרי חרצן איכא ביה אכילה קמא ולא דמי לעפר שאינו

ז שבועה שלא אוכל כל שהוא מנבלות וטריפות. נקט כל שהוא למשמעותו דאפילו כל שהוא אסור מן המורה דלא חייבא חזי שיעור אמר ר' יוחנן דהוה אסור מן המורה דוקא אבל כל שהוא לא הוה מן המורה וכו' שאמר הרב שהרי אינו מושבע על חזי שיעור מהר סיני כלומר אפילו על חזי שיעור אינו מושבע וכל פחות מכזית חזי שיעור קרי ליה ואפילו כל שהוא. וק"ל כיון שהוא אסור מן המורה הרי הוא מושבע עליו דכמינא אסור אשר לא יקיס את דברי המורה הזאת. ו"ל דהיי שחזי שיעור אסור מן המורה משום דחזי לאנאטרופי אבל אין מפורש במורה איסורו והשנועה לא היתה אלא על הדברים המפורשים במורה מדע שהרי כמינא במורה לא חסור מן הדבר אשר יגידו לך ואפ"ר חילל שבועה איסורין דרננן:

ח שבועה שאוכל פחות מכזית נבלה וטריפות חייב בשבועת כטור. נקט הכא פחות מכזית למשמעותו אע"פ שהוא שיעור יותר מחזי זית מוטב שילכל אותו ולא יעבור על שבועתו, ומיהו אם אפשר ע"י פתח וחרטה ממירין לו ופוחתין לו פתח, ומתקבצא דלע"ז דק"ל אין פוחתין בנזיל הכא פוחתין בנזיל דמיר חזי על שיעור על איסור מורה: **שבועה** שלא אוכל עפר וכו' שבועה שלא אוכל חרצן. בעיא גמ' וסלקין במיקו:

ט חיה הנשבע נזיר וכו'. זו בעיא ואפשיטא, וז"ל מאי אריה נזיר והלא ה"ה לכל שאר האיסורין לכל אדם וכו"ה נקט חרצן משום דאית ביה חרמי מושבע מהר סיני וכו' דלא אכלי ליה בעיניה ואיכא למימר דדעמיה טפי אכל שהוא הא ודאי ליתא דהא מנבלות וטריפות פשיט ליה, ומירזי במוספות דליידי דקאי רבא בחרצן נקט חרצן, ורש"י ו"ל פירש אמ"ל כשאר כל אדם בכית נזיר מאי, ורבינו ו"ל נקט דשאר דמנבלות כי אורייה בכל דוכתא. א"כ להכי נקט חרצן למשמעותו דיוקא דדייה טעמא דנשבע שלא אוכל חרצן קמא אלא אם נשבע שלא אוכל חרצן אחד אע"פ דאית חרמי חרצן אחד כל שהוא וכו' דלא אכלי ליה אינשי ולא חשיב כלל קמ"ל דחייב וכו' שכתב הרב לפיכך אם פירש ואמר שלא אוכל חרצן אחד ואכלו חייב והלא כתב הרב דין זה למעלה שבועה שלא אוכל דבר זה ואכלו חייב ואפילו היה הדבר שנשבע עליו זרע חרצל וכו' אלא אמא למשמעותין כהא דאפילו מידי דלא אכלי אינשי חייב עליו:

שבועה

שכתב נקטו מכשעור דחרצן לשאר אינשי ספק ולגזיר פטור בודאי עכ"ל. ועם היות כי דבריו נכחי דאני חזי נאכל לזרזי אינו נאכל על ידי מעורבת ולגזיר אינו נאכל על ידי מעורבת. ומהר"ק כשרש קס"ה פלפל בלשון רבינו: *** קריב ללשון זה י' ב' דף כ"א: ד"ה אי אמת מואל:**

ה חיה הנשבע נזיר וכו' לפיכך אם פירש וכו'. י' מיהא דנברי רבינו ו"ל דכתב דכיון שהוא מושבע מהר סיני עליו דעמו על כך ודאריה גמ' אמרו הטעם דלמחר שם (שבועות כ"ג:) בבעיא כיון דכית איסורא דלחרייהא הוא כי קא משתבע איהמא קא משתבע משמע דטפי אית לו למימר דמשתבע איהמא מאיסורא וא"כ כיון דפשיט לו בעיא דפסור כ"ש בעיא דחרצן. ועוד מיהא על רבינו ו"ל דלדבריו איך אמרו בגמ' מיפשוט דבעי רבא שבועה שלא אוכל עפר כי וכו' שאני ושאי דגבי נבילות הוא מושבע ומעמיה דעמיה אמשחי חזי: **דחה** הנשבע נזיר וכו'. שם (דף כ"ג:) בעי רבא שבועה שלא אוכל חרצן בכמה כיון דלמיר אינשיטא לגמרי לכן פירש הוא ו"ל דיש לז' לומר בנזיר דיהא בכית יומא דשאר אינשי משום מה שכח הטור ו"ל בריש הלכות נדרים שם ר"ג וכתב הר"ש ו"ל בפסקיו בפרקא קמא דנדרים דיהא דלמחר גזיל לעבור על מצות לא תעשה ראוי לו לזר עמלו ולא תחשבוני על כך כדי שיהא זרי ויחיה. ואם כן אפשר דנזיר כיון דאסרתו מורה בכית לזרזי נפשיה כדי שלא יעבור על איסור מורה נשבע על כך כדי שחזיר עמלו מה שאין כן בחרצן לשאר אינשי וכו' בעי גמ' אי אמרינן דנזיר הוה בכית הוה אפילו שחאמר דבחרצן לשאר אינשי לא הוה בכית משום טעמא דכמינא ופשיט ליה הגמ' לזרזי מנבילה וכתב הכי קאמר בגמ' דא"כ איפשיטא לזרזי כולהו בעי בעיא דעפר ובעיא דחרצן לשאר אינשי ומיר הממחר דודאי לא איפשיטא אלא בעיא דמיר למד משום דגבי עפר לאו בר אכילה הוא כלל ודייק במה שאמר כלל כלומר דאני דומה לחרצן שהוא ראוי לאכילה קמא אבל גבי נבילה שהיא ראיה לאכילה וגם איכא טעמא אחרינא לומר דיהא בכית משום דאריה רביע עליה כיון דאית ליה איסור מן המורה הוא נזיר לזר עמלו כיון ולכן חזר עמלו בכית שהוא איסור מורה אם כן הך דאריה רביע עליה הוה טעמא לומר דאית בכית מזה המובן מדברי הר"ן ו"ל ומפשיט השמועה וכיון שכן גבי חרצן בנזיר אימננה להנהו חזי טעמי דנבילה דהרי חרצן איכא ביה אכילה קמא ולא דמי לעפר שאינו

משנה למלך

שהיה אסור מה"ט משום דבעיט"ס לוקא אפילו הנהנה בכל שוה משום דכמינא וכו' ודיקן בידך מאומה מן המזבח וכמו שכתב רבינו בנז' עכ"ל יע"ש: ודע דמסתמיות דברי הרשב"א ס' ש"ח נראה דאפילו דברים האסורים בהנאה מדריגתן כשירי ראויים לאכילה ואם אכלן עובר על שבעה. אך מצינו רבינו בפט"ז מהל' מריה מוכח דדבר האסור בהנאה אף שאסורו מדרבנן לא חשיב אוכל ואף אם אכלו המוכר מחזיר לו הדמים וכבר הביא הרב ספרת רבינו הלזו בס' תל"ש וכבר שהיה מוסבאמ מהלל ויש לחלק מה דוק:

ז שחרי אינו מושבע על ח"ש. (א"ה ע"י מ"ש הרב המחבר לעיל ונבחר מהר"ק ח"א דף קע"ג ע"ג) חספ בפשיטות דשבועה חלה על איסור מדברי סופרים וכבר שם הרב המחבר ח"א אך הר"ן כתב בשם דמי שנשבע לעבור על דברי סופרים בקום עשה אין מחייבין אותו לפרוע שמתמים העמידו בדבריהם כשל מורה שכל חלה על ח"ש. וע"י דברי הר"ה ב"ה מלוא וכו':

א ב מ' מ' פ' פ' מהלכות
שטות הלכה ג
מנה לאין מהלכות
ו' פ' פ' מ' מ' פ' פ'
ג מ' פ' מהלכות נדרים
הלכה טע מנה לאין
רמז טו"ע י"ד פ' פ' ר' ר'
ט"ף כ:
ד מ' פ' מהלכות
תלמוד תורה הלכה יב
טו"ע י"ד פ' פ' מ' מ'
ט"ף לה:

הנהגות וצינונים

(א) הוקף בדפוסא וליהא
בספוק: (ב) נספך בדפוסא:
(ג) ליחא בבתי: (ד) ועיי'
הש"ס שם הריטב"א דיה
ובענין: (ה) כ"ה בבתי
דכ"ה בבתי: (ו) לפיכך
ליחא ובנימוקי יוסף
במקום סימן אלף קפד
מביא בשם הראב"ד:
(ז) הוקף בדפוסא:
(ח) אחרת (ש"ס): (ט) כן
בבואר ברין דיה וחלוא
מושבט:

[ח] שנאמר נשבעתי ואקימה לשמור משפטי צדק. ופרקי והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא. פי' דאין שבעה חלה על שבעה אפי' לקיים שהאומר שבעה שאוכל ככר זו שבעה שאוכלנה אין השניה חלה עליו לשבעה אלא שאל על הראשונה שניה חלה עליו אצל אם לא נשאל על הראשונה לוקה על השניה משום שבעה

רמב"ן

שנאמר (תהלים קט, קו) נשבעתי ואקימה לשמור משפטי צדק והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא אלא הא קמשמע לן דשרי ליה לאיניש לזרזי נפשיה ו"א"ר גידל אמר רב האומר אשנה פרק זה אשנה מסכת זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל ו"א"ר גידל אמר רב האומר לחבירו נשכים ונשנה פרק זה עליו להשכים שנאמר (יחזקאל ג, כב-כג) ויאמר אלי (כ"ב) קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל

זו נדר גדול נדר ד' אלהי ישראל. יש אומרים דלאו דוקא נדר דהא הכא ליכא מידי דמיחסר חפלא עליה ומו דממשק' בגמרא והלא מושבע מהר סיני הוא ואילו הו' נדר מאי קושיא דהא קיימא לן (ד' ע"ב) דנדרים חלים על המזות מן לטול בין לקיים וה"ה על השבעות דשבעה ומזות איסור גברא ונדרים איסור חפלא אלא שבעה היא ואע"ג דלא הויכר לא סמ ולא שבעה הו' יד לשבעה והא דנקט נשנה נדר גדול נדר, עבדי רענן דקרי נדר לשבעה וכדמנן בסמוך (ט) כדרי רשעים נדר נזיר בקרבן ובשבעה. והנכון דמילתא פשטה ונדר ממס הוא ולא נדר איסור אלא נדר הקדש שמקצת עליו מזוה לעשות ודיניה דהאי דלא חיל אמנות דומיא דשבעות משום דהא נמי חיוב גברא הוא ולא איסור חפלא ופשוט הוא.

(ר"ה)

שרי ליה. אמר רב גידל א"ר [ח] מניין שנשבעין לקיים את המצוות שנאמר (תהלים קט, קו) נשבעתי ואקימה וגו'. והא מושבע מהר סיני הוא אלא הא קמ"ל דשרי ליה לאיניש לזרזי נפשיה. ו"א"ר גידל א"ר האומר אשנה פרק זה או מסכת זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל. והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא ואין שבעה חלה על שבעה מאי קמ"ל דאפילו לזרזי בעלמא היינו דר"ג קמיימא הא קמ"ל כיון דאי בעי פטר

נמוקי יוסף

לאשמעינן דאיניש דעלמא אינו מפר לעצמו ואפילו צי הא. ומדאמרין היכי דמי כי הא שמעינן צי הא שהנדי שנה לעצמו הוא לפני משרת וכן אלא שבעה עצמו לאפיקורותא (מועד קטן טו). דהתם אינו מחיר עצמו מדי האסורין וכל שכן כשנה עצמו לקטום עצמו לחצרו בדבר דהתם אפילו אחרים אין ממירין אותו אלא בפניו כעין שאמר נשבע לחצרו לקמן בשמעתי (פ"ה) דיבי דמי. כלומר היכי משכחת לה שח"ח נריך לנדות עצמו: משמית נפשיה. לעצמו עצמו עמו: ובי עיי' אביתיה. ליכא למימר שעשה כן כדי שיוכלו בני ביתו לשמשו דהא נהדיא אמרינן גמ' שמחוח" דאשמו ונצוי של מנוה מותרין לשמשו ולעמוד ד' אמות שלו ממעשה דרבי אליעזר (פ"ה דין סח). שצרכו והורקטם צו היה משמחו וחולץ תפלו ועוד מדאבעיא לן (מ"ח טו): במנוה מהו בשמחיה המטה ואם היתה אסורה ליטע עמו חוץ ד' אמות היאך תשמח מטוה אלא אמר הכא כי עייל לביחיה לומר שהיה מחיר עצמו במקום המנוגע שלא יטער

בר צי רב נשבעת הו' בלא ה' א"ר

א"ר גידל אמר רב מניין נשבעין לקיים את המצוות ונשבעין. ואפילו לכתחלה נשבע בשם ולא אמרינן דהוי מוכיר שם שמים לנטלה ומסיים (לפי) רב גידל היאך היה דוד נשבע לקיים מזוה והלא מוציא שם שמים לנטלה דנשבע ועומד מהר סיני הוא קמ"ל דוד דשרי ליה לאיניש כשדורא עצמו שמחחלל נמלוא אם לא נשבע המירו לו ליטע: [ח] נדר גידל אמר רב. ואם לא קיים עובר בגל יתל דברו ואחלא מן דאמר דשפיר מיקרי נדר דומיא דלדקה דמקריא נדר אע"ג דהיא גלשון הרי זה לדקה הכא נמי מקרי נדר ממי מקבל עליה כיון דקא עבד מזוה ואחרים פירשו נדר לאו דוקא חדא דנדרים איסור חפלא הוא ולא שייכי בה עשה ותו דגמ' מקש' עלה והלא מושבע ועומד משמע דשבעה עסקין אלא הכי קאמר שבעה גדולה היא ואם לא קיים שבעתו לוקה עליו משום בטוי כמו שנשבע שאלא ולא אכל (שטות ג): מושבע מהר סיני. בעסק תורה והמנוס שזו היא תורה שבעל פה (בבב"ה): דא"ר בני פטר נפשיה. הילכך אינו מושבע על פרק זה ועל מסכתא זו. והא דנקט פטר נפשיה בק"ש משום דהכי איתא בשלי

וגר גדול דאמרין לאו דוקא נדר גמור דהא לא אמר הרי עלי לשנות אלא יד נדר שם יד לקרבן ולהקדשות ולמזות ומשום דלא משמע להו לאיניש דאיכא צו משום נדר להכי קאמר דרך גומל להחמיר הענין שהוא נדר גדול. ושמעי' דפריה ליה לרב גידל דש יד לדקה דלא גרעא משאר מזות והיינו דכדת רבינו ז"ל לעיל (ו).

וסוגין דש יד לדקה:

ואמרי' גמ' על הא דרב גידל בתרייתא והלא מושבע מהר סיני מאי קמ"ל דשרי לזרזי נפשיה היינו דרב גידל קמיימא ומהדרין דבין דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית הייאא שבעה עליה. פי' הא דאמרין דלא בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית ונפיק מחזות והיג' צו יומם ולילה (יהושע ב, ח) היינו דכלא אפשר ליה טפי שזריך להטיל קמ' היום שפרנסתו הא לאו הכי לא מיפטר כדאיתא במנחות (טו):

ונראה עוד לפרש דלאו דוקא נקט ק"ש אלא לומר דשבעה והיג' צו יומם ולילה היינו שיתעסק צמורה בכל מקום שירצה צמורה שבתא או שבע"פ ואינו מושבע על פרק זה ועל מסכת זו הילכך כשנשבע זה נדר בפרק זה או במסכתא זו חילוי חילא. הרי זה כמי שנשבע שאלכ פת היום ואח"כ נשבע שאלכ ככר זו היום דחילא עליה שבעה שניה נמי דלאו עלה אשבעה בקדמייתא אלא על כל לחם שירצה ואף זו כיוצא בה וזה נראה לי נכון:

אמר רב גידל אמר רב האומר אהבירו נשכים ונשנה פרק זה עליו להשכים שנאמר (יחזקאל ג, כב-כג) ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד: א"ר יוסף נדוהו בחלום צריך בני אדם להתירו והוא דתנו הלכתא אבל מתנו ולא תנו לא ואי ליכא דתני (הלכתא) אפי' מתנו ולא תנו ואי ליכא אזיל ויתבי אפרשת דרכים ויהיב שלמא לבי

נפשיה בק"ש שחרית וערבית: ו"א"ר גידל א"ר האומר נשכים ונשנה פרק זה עליו להשכים שנאמר (יחזקאל ג, כב-כג) ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד: א"ר יוסף נדוהו בחלום צריך בני אדם להתירו והוא דתנו הלכתא אבל מתנו ולא תנו לא ואי ליכא דתני (הלכתא) אפי' מתנו ולא תנו ואי ליכא אזיל ויתבי אפרשת דרכים ויהיב שלמא לבי

מנחות (טו): כיון שקרא אדם ק"ש שחרית וערבית קיים מזוה לא ימוש (יהושע ב, ח). אצל בלאו הכי מצי נתרזי דלא מחייב ללמוד פרק זה ומסכתא זו ממס ובאילו הוא דבר הרשות ממס ולהכי חילא שבעה עליה. ודעת הרשב"א ז"ל (ד"ה ואמר רב גידל) כאלוין דמפשי' דלד ממש הוא כדרי הקדש שהם חיוב גברא וה"ה כל אומר לעשות מזוה (ט) ולתקוני מילתא אמר שהוא נדר גדול אע"פ שאין צו אלא אמירה בעלמא ולהכי פרישין והלא מושבע משום נדר זה כשבעה הוא דלדרי ואח"כ חיוב גברא וכן נראה מדאמר האומר משמע דנאמירה בלמוד סג ואילו בעי למימר שבעה כשאר מפרשים ז"ל (ל"ה) א"כ מיירי בפירושא קמי' או כיון או שום שבעה דאי לאו הכי אפילו משום ידות שבעה ליכא. עוד כתב ז"ל (מ"ה ונראה ע"ד) דמדאמרין הכא דחילא שבעה עליה בפרק זה משום דלא היה מושבע אלא שבעה כללית ללמוד תורה והוא מני פטר נפשיה בכל מה שהיא מדברי תורה. שמעינן שהנשבע לפרוע לחצרו פתח ואח"כ נשבע לפרוע בדבר ידוע לא שבעה חלה על שבעה לכל דבר וכן כל כיוצא בה ע"כ:

עלין דהשכים. על האומר מוטל להשכים תחלה ואפילו הוא הרב והיה נראה שלא אמר כן אלא לזרז תלמידו והבא רחיה מדכחיב (יחזקאל ג, כג) והנה שם כבוד ה':

אמר רב יוסף נדוהו בחלום צריך עשרה בני אדם להתיר לו וכו': פי' צריך עשרה. אע"ג דנדר דעלמא בחסד א' קני הכא התמירו טפי נדוהו מן השמים. כתב הריטב"א ז"ל רחמי לרבינו נ"ר בצדלונה שהיה נוהג לעשות כן בני שזרז או נשבע בחלום שחזין עשרה להחירו. וצדאי דמהא ליכא רחיה כלל אלא אם כן ראה בחלום שמשבעו אחר, ואפילו היה אפשר דלא דמיא ליה וגם הוא נ"ר אמר לי שאין לו עיקר דבר זה אלא שנהגו ואי לא שמי עשרה דנשבעה הדיוטות קני ולא בעי למחל לפרשת דרכים ע"כ:

מתנו. שמלמדן לאחרים: תנו. שזוין לעצמן: ל"א מתנו. תלמוד כדאיתא בצרכות (ב) בשני דרז יהודה כולוה מניי נזיקין הוה: תנו. שזוין משניות: ויהיב שלמא. וצמורת שלום זה יגין עליו מן היסורין:

שהוא על הגזרה שילמד תורה והשנית ושננתם לצנין שיהיו דברי תורה מתודדוין צפוף שהיה מלוא ידיעת התורה והיה כוללת כל התורה שמחויב לידע כל פרק ופרק וכל דין ודין שזה והנה הריעצ"א מיירי במלות והגיה וע"כ פירש שאינו מושבע על פרק זה אבנ הר"ן בק' מושננתם לצנין שהיה חוצה על כל פרק ומטעם זה י"ל שיהי צריך לשנות בכל רגע את כל התורה כדי לשק את ידיעתו אלא שזה אי אפשר ע"כ הוא צורר לו פרק אחד ופטר מהשאר וא"כ דמיא ממש למלות לדקה שבמס' שצעות וע"כ הולך הר"ן לתירוצו אחר. (אלא דאכתי יש לעיין מה יענה הריעצ"א על מלות ושננתם. ואצאר לקמן ס"ק ד.).

אב"ל אכתי צריכין לתרץ למה לא תירץ הר"ן כפירוש הראשון צריעצ"א דבאמת מני פטר נפשי בק"ש כשצריך להתעסק בפרנסתו וע"כ חלה השצוטה. ונראה דלכאורה יש לדחות את התירוצו הראשון ג"כ בכעין הסברה שכתבתי על התירוצו השני במלות ושננתם ולדקה דבאמת מלות ח"ת היא חוצה כל היום ולא רשות. אלא דכשהוא עוסק בפרנסתו זה העסק פוערו מהמלצה וילפינן לה מואספת דגנך וכן שמעתי ממו"ח ז"ל אצל כל זמן שאינו עוסק מושבע ועומד הוא ללמוד וא"כ אכתי הו"ל מושבע ועומד דהא בשעה שהוא לומד אינו עוסק בפרנסתו שהוא הפעור וא"כ הוא מושבע ללמוד שאם לא ילמוד יעבור על מלות ח"ת.

(ג) **אב"ל** י"ל הסברה גם באופן אחר ובהריעצ"א דמ"מ הרי הועיל בשצעותו והשתא דליתוסוף זה חיוב שלא ה' במלות והגיה ובושננתם שהרי מן החיוב דח"ת לא ה' מושבע רק בתנאי אם לא יעסוק בפרנסתו ומחמת חיוב השצוטה הוא מושבע לגמרי בלא שום תנאי ופטר כלל וכעין זה יש לדחות גם סברתי דלעיל להר"ן במלות ושננתם ולדקה ולומר הסברה להיפוך דמן החיוב הראשון אע"ג שהוא מושבע ללמוד פרק זה וליתן לעני זה מ"מ אין זה רק בתנאי אם לא ילמד פרק אחר שיפטרנו או שיתן לעני אחר ומחמת שצוה נחייב חיוב שאין לו פטר באחר. וב"ל לומר דהכרעה הסברה חליה בסברה וטעם הא דמושבע ועומד לא חלה עליו שצוה לקיים דהנה הר"ן ובעה"מ בשצעות ס"ל דהוה רק לקרבן ובעה"מ פירש טעמא ומשום דליתא בלאו וכן דהא ליתא בלבעל אצל הרמב"ן בפירוש התורה פי' מלות ובמלחמות פ"ג דשצעות וכן הריעצ"א בגדרים בריש שמעתינן ס"ל דגם לענין מלקות לא חלה השצוטה ואכתי י"ל דזה שני טעמים האחד מש"כ הרמב"ן במלחמות שם דמלא יחל דברו דברו אינו מוחל אצל מוחל

דפטר צאין לו פרנסתו הוא משום דשליך קודם לכל אדם שהוא בעין חיך קודמין, וזה ל"ש אלא במלות התורה שהוא מפני הסרונן של עניים אצל בשלישית השקל שהוא חוצה גזרה והוא אפי' בללא קיימי עניים כדמשמע מהשאלות דמיירי דלא קיימי עניים מדכתב ואי עשיר הוא כמה דבעי למיתן הרשות בידו ואי בקיימי עניים חוצה היא עד מעשר וחומש ולא רשות (וכמו שכ' באגרת הגר"א דבפחות מחומש עוצר על כמה לאוין ועשה וכ"כ צפי' הרידצ"ז ברמב"ם הל' מ"ע פ"ז) ע"כ ל"ש פטר חיך קודמין וכמו בשאר מלות התורה. (וכסברה זו כ' בשו"ת מהרי"ל דיסקין סי' כג לענין דאין צריך לבצו יותר מחומש דל"ש הפעור רק בלדקה מה"ט, שפירש דה"ט דחומש הוא משום חיך קודמין) וה"ט נמי דגובין לפי ממון בלדקה ולא לפי נפשות שהממון גורם החיוב וכמו שכ' הרמב"ם בריש הל' לדקה הל' מ"ע פ"ז שמ"ע בלדקה הוא אם יד הנותן משנת ולא כ' זה בשאר מ"ע והיינו דהכא זכו עיקר החיוב.

במצא לפי"ז דעיקר מלות הלדקה מחמת הסרון העני דכי יהי' כך אציון מחייבו למלא חסרונם וא"כ יש לתרץ קו' הח"י דהכא אמרין שאינו מושבע על פרק זה מפני שיכול ללמד פרק אחר לפי הריעצ"א ובשצוטה כה. ליתא שהוא מושבע ועומד וכו' אף שאמר לעני פלוני, דודאי יש לחלק בלדקה ודאי הוא מושבע ליתן למלא חסרונם של עניי זה צפרט וזהו עיקר מלותו אלא שאם יש גם עניים אחרים שהוא מחויב למלא חסרונם ואם יתן לאחד כבר יחסר לו כסף בעד השני או שיהי' יותר מחומש וממילא יפטר מלחל לשני וע"כ הוא צורר לו עני אחד ונותן לו ואז נפטר מהעניים האחרים נמלא דלזה שהוא נותן הוא מושבע עליו צפרט כ"ז שלא נפטר ע"י נתינתו לאחרים אלא שהי' יכול לפעור עצמו אם הי' נותן לאחר, וכשיתן את הפרוטה לזה הרי לא יתן לאחר שזה יפטרנו וא"כ מחויב הוא ליתן י' משא"כ בשאר מלות שכן חוצה גזרה אם ישבע שישב בסוכה זו אינו מושבע כלל על סוכה זו שאין המלות אלא עליו לישב באיזה סוכה שהיא וכו"ג מלות וה"ל דח"ת שצוה אלא על הגזרה שילמד איזה פרק שיראה אצל על פרק זה אינו מושבע כלל.

(ג) **והר"ן** שהולך לתירוצו אחר היינו משום שישן שחי מלות צח"ת האחת והגיה זה

(1) וכן באציון אומר השקני מים ואמו אומרת כן ננתגורו דשיניהם שוים אם ישבע ליתן לאחד מהם יקרה מושבע וכן באגם צ' אחרות כשישבע לישא אחת מהם.

כו.

בגמ' שבת דף ל"א ז"ל, אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין, אומרים לו כשאתה ונתת באמונה. קצת עתים לאורה כו', לפיכך ליכנסה פלפלה בחכמה, הבנה דבר מחוד דבר, ואפי"ה אי יראה ה' אולרו אין אי לא לא, משל לאדם שאמר לשלומו. העלה לי כור חטים לעליה, הלך והעלה לו, אמר לו עירבתי לי בזה קב חומטין, אמר לו לאו חיל מוטב חס לא העליתי עכ"ל הגמ', ופרש"י קב חומטין ארץ מלחה ומשמרת את הפירות מהחליט ע"ש:

והנה לפי סגנון המשל שאמר לו מוטב חס לא העליתי, נראה שהמשל דאס אין יראה ד' אולרו, מוטב לו שלא למד כלל, יפלא מאד כי לא משמע כן בכל הש"ס, ואף שאמרו חז"ל בצרכות דף י"ז, דכל העושה שלא לשמה טוב לו שלא נברא, כבר פירשו שם התוס', דהיינו שאינו לומד חלל לקנטר חבריו ע"ש, ואף גם זה הרי אמרו רק טוב לו שלא נברא ולא בא לעולם כלל, אולם מאמר שנברא אינו בן חורין להבטל מכוס מטה, וחלילה לומר כי כל מי שאין בו יראה שמים, מוטב שלא ילמוד כלל:

דנה במצות חלמוד תורה יש בזה שני ענינים, א' לימוד התורה, ב' ידיעות התורה, מצות לימוד התורה הוא מן הכהוב והגית צו יומם ולילה, וכמש"כ הרמב"ם והטור ושו"ע צריש ה' חלמוד תורה וז"ל, כל אדם מישראל חייב בה"ח כו' שנאמר והגית צו יומם ולילה ע"ש, והנה למצוה זו של לימוד התורה, כל מה שלומד מקיים המ"ע והגית צו יומם ולילה, הן מקרא או משנה גמ' הלכות ואגדות שכולן נחתו למשה מסיני, וכמו שהאריך בזה בס' נפש החיים שער ד' פ"ו ע"ש, ואף שלא יוכל לפסוק דין מחוד מקרא או משנה וכש"כ מן אגדה, ככ"ז יולא ידי מצות לימוד התורה:

אולם הגדר השני במצות ח"ח, הוא ידיעות התורה, ואם מה שאמרו

חז"ל בקידושין דף ל', ושנאם שיהו דברי תורה מחודדים בפ"ך, שאם ישאל לך אדם דבר, אל תגמנס ותאמר לו חלל אמור לו מיד, שנאמר אמור לחכמה אחותי את, ואומר קשרם על לוח לבך כו', ואומר חז"ל שמונים ט', ופרש"י יב מחודדים בפ"ך, חזיר עליהם ובדוק בטומקם, שאם ישאלך אדם לא חלטיך לגמנס כו', אמור לחכמה אחותי את שבהא בקי בה כחמוחך שאסורה לך ע"ש:

יסוד המצוה הזאת כולל שני פרטים, א' ידיעה לרכוש לו הבקאות בכל חלקי התורה, שיהיה תלמודו שגור בפ"ו, ב' הוא היכולת, להתחכם בתורה לחדר השכל לשגור ולהשיגו שיוכל לישא וליתן במלחמתה של תורה, ולעקור הרים בפלטו, ושחי אלה כיו חז"ל בשם סיני ועוקר הרים, וזה נכלל גם בבחיב שהביאו חז"ל בגמ' קידושין הג"ל, כחכם על לוח לבך, זהו יסוד הבקאות, חז"ל שמונים, זהו הפלפול והחריפות, והנה ליסוד ידיעת התורה הוא דוקא לימוד הגמ' והפוסקים, ואינו יולא בלימוד אחר כמובן, וגם סדר הלימוד יהיה בענין שיגיע למטרתו, כי לא כל המקומות שוות, וכבר אמרו חז"ל בשיליה ב"ב דף קע"ה, אמר ר' ישמעאל הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות כו' ע"ש:

תכלית המצוה של ידיעת התורה, הוא לידע דיני התורה ומשפטים על

בורין שיהיה לו הלכה ברורה בכ"מ, איך לשמור ולקיים את כל התורה והמצוה וע"י להרמב"ם והטור ושו"ע בה"ח ח"ח, וז"ל וחייב לשלש את זמון למידתו שליש בתורה שבכתב כו', ושליש יבין וישכיל כו', ויולא דבר מדבר וידמה דבר לדבר ט' עד שידע כו', והיאך יולא האיסור והעוהר כו', וענין זה הוא הנקרא גמ' ע"ש, והנה ככל אשר ירצה להתחכם ולהתעמם במקצועות האלו בבקאות וחריפות, כן יבין וישכיל

ששבועתו חלה על קצת דבריו אין בו שבועת שוא, וזהו דין שבועה לבטל את המצוה. ומכל מקום בקיום מצוה דרכים אחרים, והוא שאם נשבע לקיים מצוה עשה בפרט, והיא מצוה שאין תוספת ראוי לבא במצוה מצד השבועה, כגון שאטול לולב אין שבועת בטוי חלה עליו כלל ואף שבועת שוא והזכרת שם שמים לבטלה אין כאן, אם הוא נשבע דרך זירון והערה לעצמו אחר שקיימה, אלא שאם לא קיימה לוקה עליה משום שבועת שוא¹⁰⁰ ועל זו אמרו כאן מנין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר (תהלים קיט, ק"ו) נשבעתי ואקיימה לשמור. משפטי צדקך, והיה בעל התלמוד מבין מדבריו שתהא שבועת בטוי חלה עליו למלקות במזיד ולקרוב בשוגג, והקשה והלא מושבע ועומד הוא, ותירץ לו הא קמל"ן דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה, כל' לא שתהא שבועת בטוי חלה עליו אלא שאין בזה שבועת חנם וכל שהוא מקיימה לא עבר כלל, הא אם לא קיימה עבר על שבועת שוא שזדונה במלקות ושגגתה בלא כלום, ושבועה זו יש צדין שראוי לאדם להתעורר עליה ולעשותה, והוא כשרואה עצמו מתיאש ממנה כדי לזרז עצמו עליה.

היתה המצוה ענין שאיפשר להתקיים המצוה במעט ונשבע שיעשה ממנה הרבה כגון תלמוד תורה שאם רצה פטר עצמו בק"ש שחרית וערבית, וכמו שאמרו במסכת מנחות (דף צ"ט ע"ב) כל הקורא את שמע שחרית וערבית קיים מצוה והגית בו יומם ולילה, והוא נשבע שיוסיף בה, כגון נשבע שאשנה פרק זה או מסכתא זו הרי זו שבועת בטוי גמורה למלקות במזיד

ולקרוב בשוגג אם עבר עליה, וזהו שחדשו כאן בסמוך לשמאעה שכתבנו האומר אשנה פרק זה ור"ל שבועה שאשנה פרק זה הרי זה נדר נדר לאלהי ישראל כלומר שבועה¹⁰¹ למלקות ולקרוב, ולשון נדר שהוא מזכיר ענין שבועה הוא, שפעמים נזכר לשון נדר בענין שבועה, וכמו שאמרו במשנתנו כנדרי רשעים נדר בנזיר ובקרוב ובשבועה, ופירשנו שאם אמר כנדרי רשעים שלא אוכל הימנו נאסר בו מדין שבועה, וכן בפרק ארבעה נדרים (לקמן כ"ב ע"ב) במאי נדרת באלהי ישראל, ואמר אי נדרת במואי הוה מיזדיקנא לך, ומואי ובאלהי ישראל אינו לשון הנדר אלא לשון שבועה. וכן אם נשבע ליתן כך וכך לצדקה הואיל ואם רצה פטר עצמו בפחות. וזהו ששאלו והלא מושבע ועומד הוא וכו', ותירץ הואיל ואי בעי פטר נפשיה, והרבה מפרשים¹⁰² סבורים לפרשה בנדר ולא בשבועה וקשה להם שהרי נדר חל על נדר וכמו שאמרו (לקמן י"ז ע"א) יש נדר בתוך נדר, וכן שהרי שאשנה דבר שאין בו ממש הוא, וטורחים בה ללא צורך שהשמועה בענין שבועה נאמרה כמו שכתבנו. ובכלל דין זה שאם נמלך עם חבירו נשנה פרק זה למחר ונסכם חבירו עמו, ועל סמך אותה הסכמה נשבע הוא עליו¹⁰³ שישנהו עליו לשנותו אע"פ שחבירו לא קיים לו תנאו, אלא אם כן הזכיר כן בתנאו, והוא שחדשו בשמועה שלישית האומר לחבירו נשכים ונשנה פרק זה עליו להשלים ולשנות.

ויראה לי דוקא בשלא נשבעו שניהם על זה כאחד, אבל כל שנשבעו כאחד או אחריו באותו

הענין. 100. עיין קהלות יעקב סי' ח' שמאריך לבאר שיטת רבנו ז"ל, גם בס' אפיקי ים ח"א סי' ל"ו אות א' מבאר שיטת רבנו ז"ל ומאריך בבירור שיטות הראשונים בעניני

שבועות השונות. 101. כ"ז ברשב"א וכ"כ הר"ן, ועיין תוס'. 102. עיין תוס', רשב"א, ריטב"א, רא"ש ושיטמ"ק. 103. עיין הערות

כל כנויי פרק ראשון נדרים

ת.

סוגיית הדף

לקוטי שתי הלחם פרק אחד עשר מנחות הלכות מז 93

מדבריו של ר' יוסי. דלמך משום דממד היסן שחרית מעט בשולחן והחדש ערבית מעט קרי ליה תמיד ש"מ. אפילו לא שנה אדם חלל פרק אחד כו' : לא וכדוק. דבר שלא יהא כעולם : תקפה. שלא יכול להעמיד גרסתו : רק. מיעוט הוא : נזרה בארבעים. נזרת הולד לארבעים יום (במסכת נדה דף ל) : מתני' פסול. דמחוסר זמן הוא שלא היה על השולחן חלל ששה ימים והכא חלל לחקן ולומר יניחנו עד שנת הכאה דכיון דלחם

א"ר יוחנן משום רשב"א אפילו לא קרא אדם אלא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש. והיינו בשעת דחק גדול שאל בן דמה בן אחרות של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו למדור חכמת יוגית קרא עליו המקרא הוה לא ימוש ספר התורה הוה מפין והגית בו יוםם ולילה צא וברוך שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יוגית דמוכח מהו דמי שחורא פניו שאיט בעל מלאכה או מסחור מחוייב ללמוד תמיד ומה דאמר ר' ישמעאל בעצמו (בכרות דף לו) הנהג בהן מנהג דרך ארץ וכן מה דאיתא (בשבת דף לח) ששאלין לאדם בשעת הדין קבעת עתים לתורה הייט במי ששומל עליו עול ד"א שהוא בעל אומנות ומסחור שאז די לו בקביעות עתים לתורה. אמר ר"ל המשבח דבר אחד מלימודו עובר בלאו שנא' השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים (דברים ד) ובר' אבין א"ר אילעא דא"ר אבין א"ר אילעא כ"מ שנא' השמר פן ואל איט אלא לא תעשה רבינא אמר השמר ופן שני לאוין גינהו ר"ג בר' אמר בשרשה לאין שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים יכול אפי' סחמת אונסו ת"ל ופן יסורו מלבבך במסרים סלבו הכתוב מדבר רבי דוסתאי ב"ר ינאי אמר יכול אפילו תקפה עליו משנהו ת"ל רק ר' יוחנן ור"א דאמרי תרווייהו תורה ניתנה בארבעים ונשמה נוצרה בארבעים כל המשמר תורתו נשמרתו משהמרת וכל שאיט משמר את התורה אין נשמתו משתמרת תנא דבי ר' ישמעאל משל לאדם שמסר ציפור דרוי לעבדו אמר כמדומה אתה שאם אתה מאבדה שאני נוטל ממך איסור בדמיה נשמתך אני נוטל ממך. ואיתא בפרק חלק (דף ל"ט) דמי שאפשר לו לעסוק בתורה ואיט עוסק הוא בכלל כי דבר ה' בזה : מתני' סידר לאת * הלחם בשבת ג' ואת הבויכין לאחר השבת והקמיר את הבויכין בשבת פסול ואין חייבין עליהן משום פיעול נזיר וטמא

* [97 ק.]

זבח תודה

קאי דרמב"ם רק שאי אפשר לו כמו שאמר בהדיא בסוף דבריו (ח"ל שם בפ"א מת"ת הלכה ח' כל איש ישראל חייב בת"ת בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורים וכו') ואפילו ז' עני המחזור על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לת"ת ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה) אח"כ מצאתי בביאור הגר"א ביו"ד סימן רמ"ז שהועתק שם כל לשון הרמב"ם שבת ג"כ בהדיא דשיעור קביעות עתים לתורה הוא רק בבעלי אומנות ומה דמסיים הרמב"ם שנאמר והגית בו יומם ולילה הוא רק להביא ראיה דאינו יוצא בקביעות יום בלכר כ"א גם בלילה ומ"מ גם בזה אינו מקיים רק מה שנאמר והגית אבל מה שנאמר לא ימוש אינו מקיים ע"י קביעות עתים לרעת רבנן דלשון לא ימוש משמע כלשון תמיד בלחם הפנים : ור"ל בשעת דחק גדול. יו"ד רמ"ז בהג"ה שם ומש"כ דחק גדול בן מוכח בסמ"ג ע"ש : ומוכח מזה דמי שהוא פנוי וכו'. והנה אף דמדבריו ר' ישמעאל מוכח דהוא סבר כרבנן דלא ימוש הוא סמך מ"מ לדינא אף מאן דפסק כר' יוסי והוא הרישב"א הג"ל מורה ג"כ דהיבא דאפשר לו מחוייב ללמוד תמיד (דגם ר' יוסי סבר הכי וכו') ובדמוכח להדיא מדבריו בחידושו לנדרים דף ח' שנדפסו בש"ס ועיין בר"ן שם ומוכח דרעתו להלכה כרבנן דר' יוסי ע"ש : היינו במי שהוא בעל אומנות. הגר"א בביאורו וכו' : סידר את הלחם בשבת ואת הבויכין לאחר שבת וכו'. דין זה הועתק גם ברמב"ם וכן בבא השלישית הועתק בו להלכה כפשוטה ואך בבא האמצעית הועתק בו בשנינו גרסאות וכן כתבו הב"מ ולח"מ שם וכן בפירושי המשניות עיי"ש. אבל בדינא נראה דמורה

הוא רק אליבא דר' יוסי. ומוציא דשבת דף קל"ג ע"ב הוא סיוע לפסק הרמב"ם כ"כ בתנ"ח : מדבריו של ר' יוסי נלמוד וכו'. מה שמעל דלרבנן מחוייב ללמוד תמיד ויש לעיין במאי מיירי אי באדם שיש לו פנאי הלא בוראי לכו"ע מחוייב ללמוד תמיד וכמו דכתיב ולמדחם אותם את בניכם לרברב במ בשבתך בבייתך ובלכתך בדרך וגו' (והאי רישא דקרא בוראי בר"ת כתיב דמפסקו זה אנו ממעטין אשה מת"ת דכתיב בניכם ולא בנותיכם קרושין דף ל) וגם אמרו ביומא י"ט ע"ב השח שיהא חולין עובר בעשה שנאמר ודברת במ דברים בטלים כמ"מ באדם שאין לו פנאי הלא בוראי יוצא בקביעות עתים וכמו שאמרו בכרכות (דף לו) בשם ר' ישמעאל הנהג בהן מנהג דרך ארץ ואיתא שם הרבה עשו בר' ישמעאל ועלתה בידן וכן אמרו (שבת דף לא) ששואלין לו לאדם בשעת הדין קבעת עתים לתורה ונראה לי דבעצם הדין לא פליגי רבנן ור' יוסי בזה דלכו"ע כמי שאפשר לו מחוייב ללמוד תורה תמיד ובמי שא"א לו סגי בקביעות עתים שחרית וערבית ובכרכות והגית בו יומם ולילה (אלמא דשני עתים צריך לקבוע ביום ובלילה) ואלא דכאן מיירי בביאור הקרא דלא ימוש דלר' יוסי מי שקובע עת ביום ובלילה מקיים הקרא כדכתיב ולרבנן אף שפאזר מלמוד כל היום מפני שצריך לעסוק בדרך ארץ מ"מ הקרא דלא ימוש לא קיים בזה אלא א"כ לומר כל היום ממש. ובהו יתיישב פסקי הרמב"ם שלא יסתרו אהרדי דבענין לחם הפנים פסק כרבנן דרמב"ם ממש ובענין ת"ת העתיק דבר אדם חייב לקבוע לו זמן לת"ת ביום ובלילה והיינו בר' יוסי דבקביעות וכן סגי ומצאתי שעמד בזה גם הלחם משנה ותירוצו שם לא נהירא כ"כ אכן לדברינו נראה דשם

תורת הקדשים ב. מי שהוא פנוי שאינו בעל מלאכה או בעל מסחור מחוייב ללמוד תמיד ומה שאח"ל ששאלין לו לאדם בשעת הדין קבעת עתים לתורה היינו כמי שמוטל עליו עול ד"א שהוא בעל אומנות או בעל מסחור (ועיין עוד בסוגיא למי שהיה לו שעת דחק גדול). כל המשכה איזה דבר מתלמודו עובר בכמה לאוין והיינו כשלא היה לו אונס בזה אלא היה יושב בעל ברטו : נ. סידר את הלחם בשבת ואת הבויכין לאחר השבת והקמיר הכויכין בשבת פסול דמחוסר זמן הוא שלא היה על השולחן כ"א ששה ימים וע"כ אין חייבין על הלחם משום פיעול [דהיינו שחשב בעת הקטרת הכויכין לאכול הלחם להמיר] נזיר וטמא כיון שלא קרב המתיר כמלותו וזכה אין לפשות תקנה שיהא הלחם עוד על שנת אחרת ויניח בויכין אחרים דכיון דהלחם ניסדר כדינו בשבת קידשו שולחן ושוב אין יכול להסוותו יותר משבוע אחת דמיפסל בלילה :

עין משפט למי' פ"ה מתמידין ועוסקין כלס יב

